

RAPORT ȘTIINȚIFIC
PRIVIND ACTIVITĂȚILE AFERENTE OBIECTIVELOR CUPRINSE ÎN
PROIECTUL
CNCSIS, ID-216 COD 0857:
Arheologia Deltei Dunării în Antichitate și Evul Mediu: modelizarea evoluțiilor
ambientale și istorice
(1 ianuarie – 31 decembrie 2015)

Obiective realizate

Obiectiv nr. 1. Stabilirea concluziilor globale ale cercetării.

După evaluarea principalelor descoperiri de teren efectuate în cadrul proiectului (v. harta teritoriului Histriei în antichitate,) s-a constatat o evoluție diacronică a teritoriului Histriei începând din secolul VII a. Chr. și până în epoca romană târzie (secolul VI p. Chr.). În ceea ce privește toponimia antică, au fost verificate mai multe toponime și hidronime care sînt atestate în celebra inscripție numită *Chorothesia lui Laberius Maximus*, guvernator al provinciei Moesia Inferior.

De un real folos în ceea ce privește **documentarea sistematică** a acestor chestiuni de toponimie antică a fost cercetarea rapoartelor arheologice, toponimice și etnografice din Dobrogea ale celebrului arheolog german Carl Schuchhardt în perioada 1885 – 1918, în legătură cu care amintim următoarele considerații.

Cercetările de teren întreprinse de Carl Schuchhardt la valurile de pămînt și la cel de piatră dintre Cernavoda și Constanța l-au impus ca un adevărat deschizător de drumuri în domeniul granițelor Imperiului roman, impunîndu-se și în arheologia românească din acea perioadă ca un model exemplar de anchetă arheologică. Acest model, folosit cu succes și astăzi în cercetări similare, îngemăna cîteva metode fundamentale, pe care le regăsim în raportul final al acestor cercetări publicat de Carl Schuchhardt în 1918. Ele se regăsesc în descrierile acestuia pentru fiecare din cele trei etape ale cercetării sale: primăvara anului 1884 și vara anului următor; vara anului 1889, cînd Schuchhardt beneficiază de sprijinul primului ministru de atunci (D. A. Sturza) și, implicit, a lui Grigore Tocilescu. Cea mai importantă etapă de cercetare în Dobrogea, a fost în anii 1916-1918, cînd Schuchhardt se afla în misiune

științifică, alături de alți renumiți istorici, etnografi, economiști și geologi, pe lângă Comandamentul German de la Constanța.

În prima etapă, Carl Schuchhardt parcurge în câteva săptămîni întreg traseul celor trei valuri dintre Cernavoda și Constanța, metodic, înregistrînd cele mai importante repere de teren, identificînd castrele și turnurile de apărare ale acestui sistem complex de apărare. El nu-și începe însă la întîmplare cercetarea, ci pornește de la sursele și descrierile anterioare ale acestor valuri: raportul lui von Moltke din 1837, care de altfel, lăsase o descriere foarte exactă a valurilor de pe valea Karasu, raportul lui von Vincke din 1839, pregătit în vederea unui proiect al unui canal pe valea Carasu, amplul raport al inginerului Jules Michel, însărcinat în 1855 de Comisia Europeană a Dunării cu un proiect al unei șosele Rasova-Constanța, precum și alte informații preluate de la doctorul Camille Allard, geologul german Karl Peters și numismatul român Mihail Șuțu.

Pe lângă aceste informații de natură arheologică și istorică, Schuchhardt devedește un spirit științific cu adevărat modern în cercetarea arheologică: apelul la metodele specifice unei discipline conturată abia în zilele noastre: etnoarheologia. El culege informații toponimice de la localnicii din zona pe care o cercetează, verificînd o notă găsită în raportul lui J. Michel, potrivit căreia, în acea perioadă, locuitorii satelor din zona văii Carasu numeau, în limba turcă, cele trei valuri astfel: *küçük gelme* (valul mic), *büyük gelme* (valul mare), iar valul de piatră *taş gelme*. Mai mult, în toponimia locală, locul unde se întîlnesc toate cele trei valuri, la est de Cochirleni, se numește chiar „Gura Gelmele”. Erau indicii clare că aceste fortificații erau corect receptate în toponimia locală, cel puțin în plan semantic, de localnici.

În cea de-a doua etapă, în vara anului 1898, Schuchhardt efectuează o nouă cercetare la valurile dobrogene, dar doar pentru câteva săptămîni. În schimb, în cea de-a treia perioadă de investigații de teren, care corespunde cu perioada de ocupație germano-bulgară în Dobrogea, arheologul german are posibilitatea să-și continue și să definitiveze cercetările începute. De această dată, el conduce un colectiv format din ingineri topografi, fotografi, și alți auxiliari, grație cărora a obținut rezultate spectaculoase, valabile în linii generale pînă astăzi. În lucrarea sa memorialistică el descrie atmosfera dobrogeană din timpul războiului. Era încartiruit la vila Șuțu de la Constanța, unde avea la dispoziție un întreg personal tehnic auxiliar.

Pentru efectuarea unor săpături arheologice la valurile dobrogene și la unele castre ale acestora, a beneficiat de o grupă de prizoneri români, cu care a întreprins mai multe sondaje,

cu rezultate importante din punct de vedere topografic și stratigrafic. A reușit, astfel, cartarea completă a sistemului de fortificații și stabilirea cronologiei acestora, ca și a funcționalității valurilor. Pentru obținerea unor detalii de natură topografică a acestor valuri și beneficiind de suportul logistic al armatei germane de ocupație, Schuchhardt a coordonat fotografierea aeriană a întregului sector pe care se întinde sistemul valurilor dobrogene, ceea ce reprezenta, în epocă, o mare noutate și un mijloc decisiv de înregistrare topografică a unor realități arheologice.

Aceste cercetări sistematice, care îngemănau realmente cele mai moderne metode arheologice ale vremii, au adus rezultate dintre cele mai importante. Schuchhardt stabilea cronologia relativă dar și cea absolută a valurilor: valul mic de pământ este cel mai vechi și datează din epoca romană timpurie, poate secolul I p. Chr., urmează valul mare de pământ, datat în epoca imperială, iar valul de piatră este plasat în epoca lui Theodosius.

Datarea acestuia din urmă în secolul IV era asigurată, după Schuchhardt, de fragmentele arhitectonice și chiar de inscripții de la Tomis, din epoca romană timpurie, refolosite ca material de construcție la valul de piatră. El propune și o explicație posibilă a funcționalității acestor valuri: ele nu reprezentau o graniță fortificată, ci doar fortificații de protecție, folosite numai în cazuri speciale, de pericole grave.

Pentru a obține o imagine de ansamblu cât mai coerentă a sistemului de valuri din Dobrogea, din punct de vedere topografic, constructiv și istoric, Schuchhardt și-a lărgit câmpul de investigare, efectuând ample anchete arheologice și călătorii de documentare privind valurile din Muntenia, Moldova și sudul Basarabiei. Dar cel mai important lucru este acela că arheologul german a efectuat o cercetare sistematică la un monument de același tip, valul lui Anastasius din apropiere de Constantinopol, constatînd că acest monument este foarte asemănător, din punctul de vedere al tipului de construcție, cu valul de piatră din Dobrogea.

Aceste informații sînt cu atît mai importante, cu cît ele au fost rodul unor cercetări de teren amănunțite într-o perioadă în care urmele antice (așezări rurale, ferme agricole, drumuri, aducțiuni de apă, surse de argilă, minereu de fier sau cariere) erau mult mai vizibile față de perioada contemporană cînd, în special din rațiuni economice, peisajul din antichitate a suferit numeroase și, uneori iraționale, modificări care nu mai pot fi recuperate.

Obiectiv nr. 2 Interpretarea și modelizarea datelor (vezi ANEXA nr. 3).

Cercetările de teren efectuate în decursul ultimilor decenii au adus noi și relevante informații privind resursele minerale și agricole corespunzătoare epocii greco-romane. Este vorba de cariere de piatră (calcar și șisturi verzi) care au fost intens folosite în antichitatea greco-romană, apoi surse de argilă și de lemn. Astfel, au fost identificate carierele de piatră din nordul Dobrogei, utilizate în antichitate, cum ar fi cele de la Camena și Codru. Analizele privind calcarul utilizat la construirea templelor grecești de la Histria (v. P. Alexandrescu, *Histria VII. La zone sacré d'époque grecque*, Editura Academiei, București 2005.) confirmă faptul că majoritatea edificiilor de cult din epoca greacă de la Histria, în special Templul Afroditei, au fost construite cu calcar de granulație fină aduse din cariera de la Codru. cercetările de teren întreprinse în cadrul proiectului de față au confirmat originea menționată mai sus.

În ceea ce privește sursele de argilă, cercetările interdisciplinare de la Histria, începute în anii 1970 și continuate în cadrul proiectului de față prin noi cercetări de teren, demonstrează faptul că atelierele de ceramică aflate în aria urbană a Histriei produceau categorii importante de ceramică fină pictată.

Au fost identificate categoriile de ceramică fină produse la Histria (M. F. Lambrino, *Les Vases archaïque d'Histria*, Bucarest 1938; M. Coja, P. Dupont, *Ateliers céramiques*, Bucarest, 1979.) și de la *Argamum (Orgame)*, M. Mănucu-Adameșteanu, *Orgame-Argamum Supplementa 1. Supplementa*.

De asemenea, este în curs de redactare textul conferinței *Römische Hafen von Istros* în vederea susținerii la DEGUWA <http://www.deguwa.org> **IN POSEIDON'S REALM XXI, "Underwater archaeology - interdisciplinary approaches and technical innovations"**, April, 22.-24., 2016, Dresden.

Obiectiv nr. 3 Editarea monografiei *Histria. Resources, territoire, habitat*.

Monografia *Histria. Resources, territoire, habitat* se află în curs de editare la Editura Academiei București și va face parte din seria monografică *Histria. Les résultats des fouilles*.

ANEXĂ nr. 1

(Lista de publicații și participări la manifestări științifice internaționale)

Articole ISI

1. Romanescu G., Bounegru O., Stoleriu C., Mișu-Pintilie A., Nicu C., Enea A., Stan O. 2015. The ancient legendary island of PEUCE - myth or reality? *Journal of Archaeological Science*, 53:521-535. Doi:10.1016/j.jas.2014.11.014. Impact factor: 2,139 (2013). **SRI: 1,355** (1,355:7=0,193).

ISSN: 0305-4403.

2. O. Bounegru, *Die Juden am Limes (Pannonien, Moesien und im westlichen Schwarzmeergebiet)*, Sub tipar, în: *Das Altertum* / Hrsg.: Christian-Friedrich Collatz, Sven Hansen, Reinhard Witte ISSN: 0002-6646

3. O. Bounegru, *Die Juden am Limes (Pannonien, Moesien und im westlichen Schwarzmeergebiet)*, *Das Altertum*, 2016 (în curs de redactare).

Cărți

1. Romanescu G. 2015. *Geomorfologie litorală*. Editura Transversal, Târgoviște. ISBN: 978-606-605-113-2, 349 p.

2. O. Bounegru, *Die keramischen Werkstätte von Pergamon in spät hellenistischer Zeit*, editura Walter de Gruyter, Berlin – New York (în pregătire editorială) (vezi **ANEXA nr. 2**).

Simpozioane internaționale

1. Lucrările Seminarului Geografic "Dimitrie Cantemir", 16-18 Octombrie 2015, Universitatea "Alexandru Ioan Cuza" din Iași. <http://www.geo.uaic.ro/cantemir/2015>. - Romanescu G., Romanescu Gabriela. Cetatea port Halmyris - favorabilitatea condițiilor naturale în dezvoltarea militară și economică.

2. Lucrările Seminarului Geografic "Dimitrie Cantemir", 16-18 Octombrie 2015, Universitatea "Alexandru Ioan Cuza" din Iași. <http://www.geo.uaic.ro/cantemir/2015>. Romanescu G., Nicu I.C. Evolution of human settlements and natural risk factors. A case study for Chalcolithic archaeological sites in the Valea Oii watershed (Romania).

3. Lucrările Seminarului Geografic "Dimitrie Cantemir", 16-18 Octombrie 2015, Universitatea "Alexandru Ioan Cuza" din Iași. <http://www.geo.uaic.ro/cantemir/2015>.

Romanescu G.: Tourist exploitation of archaeological sites in the Danube Delta Biosphere Reserve area (Romania).

4. 19th Symposium on Mediterranean Archaeology SOMA 2015, Antalya - TURKEY I 12-14 November, 2015. <http://www.phaselis.org/soma-2015>. Romanescu G.: The City-Port of Halmyris - The Favourability of Natural Conditions for the Military and Economic Development of the Last Roman Bastion on the Eastern Flank of the Danubian Limes. Abstract, pag. 27.

5. Octavian Bounegru, *Die Juden am Limes (Pannonien, Moesien und im westlichen Schwarzmeergebiet)*, DeutschenArchäologischen Institut - Eurasien Abteilung Berlin (Prof. Dr. Svend Hansen), 15 iulie 2015.

Activitatea tinerilor cercetători.

În urma unui acord stabilit în cursul stagiului de documentare efectuat de către directorul de proiect, Octavian Bounegru, finanțat de fundația „Alexander von Humboldt” la Institut Alexander von Humboldt Stiftung la Philipps Universität Marburg, Seminar für Alte Geschichte (Prof. Dr. Winfried Held), s-a convenit ca, anul viitor, Dr. Iulia Dumitrache, membră a proiectului, să aplice pentru o bursă de cercetare finanțată de Fundația Alexander von Humboldt sub coordonarea profesorului Held. Titlul proiectului: **The Archaeology of the ancient Danube Delta. Modeling environmental and Historical change in the Greek and Roman Time.** Va fi o excelentă ocazie, pe de-o parte, de a consolida contactele științifice dintre departamentul de arheologie al facultății de istorie de la Universitatea Al. I. Cuza din Iași și Philipps Universität din Marburg, Germania. Aceste contacte, care datează din anul 1999, când directorul de proiect a început colaborarea cu profesorul Hans-Jochim Drexhage, director la Seminar für Alte Geschichte vor contribui, pe de-o parte la consolidarea parteneriatului științific dintre Universitatea din Iași și cea de la Marburg, în domeniul arheologiei greco-romane și al epigrafiei grecești.

ANEXĂ nr. 2

(Cuprinsul monografiei O. Bounegru, *Die keramischen Werkstätte von Pergamon in spät hellenistischer Zeit*, editura Walter de Gruyter, Berlin – New York)

INHALTVERZEICHNIS

Abkürzungsverzeichnis

Tafelverzeichnis

Verzeichnis der Textabbildungen

Einleitung

Forschungsgeschichte

Forschungsstand

Ziele und Methode

Grundlagen der Chronologie:

die geschlossenen Fundkomplexe Kleinasiens und

Mittelmeerraum

Die Töpferwerkstätten

Topographische Lage. Die Ausgrabungen

Die Töpferwerkstätten

Andere keramische Einrichtungen: Brennöfen 12, 13, 14, 15, 16

Geräte und Brennofenreste

Die römischen Gräber

Topographie und Entwicklung der Töpferwerkstätten

Schriftliche Quellen über die Töpfereiindustrie

Pergamon und die anderen Töpferwerkstätten Mittelmeerraumes

Die Applikenkeramik

Chronologie und Verbreitung

ANEXĂ nr. 3
(Repartiția așezărilor rurale din teritoriul Histriei)

